

GRØNLANDSK RELIGIØSITET

Af lektor *Åge Bugge*

Den grønlandske religiøsitet, som vi møder den i nutidens kirkeliv, er ikke blot bestemt af den grønlandske menigheds tilhørsforhold til den danske folkekirke, men også af den historiske udvikling samt grønlændernes karakteristiske egenskaber i det hele. Herunder udviser den jævne grønlænder opfattelse af kristendommen – bevidst eller ubevidst – endnu i vore dage visse spor fra overgangstiden mellem grønlændernes oprindelige tro og deres tilegnelse af kristendommen.

Den nyankomne, der overværer en grønlandsk gudstjeneste, vil trods det grønlandske kirkesprog omgående genkende den danske kirkes ritual i grønlandsk iklædning. Inden for det almindelige menighedsarbejde vil han ligeledes ikke genkende til forskellige former for foreningsdannelse med en række dertil svarende problemer, der tilsyneladende svarer ganske til de danske hjemlige. Opholder man sig derimod længere tid mellem grønlænderne, kommer det mere særprægede grønlandske klarere til syne, især hvis man får tid til roligt samvær med udstedsboerne. I det følgende må der dog herunder ses bort fra de allermest udprægede og sikkert meget ejendommelige former for gammeldags religiøsitet, der endnu halvvejs skjuler sig i yderdistrikterne. For sådanne egnes vedkommende tiltrænges stadig en grundigere undersøgelse, før det er rigtigt at udtale sig derom.

Både i fortid og nutid er grønlænderens religiøsitet præget af de omgivelser, under hvilke hans tilværelse og hans kamp for eksistensen foregår, og af de karaktertræk, der som følge heraf endnu giver et flertal af den grønlandske blandingsbefolkning dens særpræg.

Under tryk af de overvældende stærke og barske naturomgivelser og en hård daglig kamp for tilværelsen fik grønlænderen gennem generationer det uundgåeligt nøgterne, praktiske og håndfaste præg, der er en af de mest karakteristiske dele af den jævne grønlænderes væsen. Omvendt medførte reaktionen mod dette en trang til livsudfoldelse og festglæde, tit under de allerstærkeste former. Begge dele spores tilsvarende i forskellige udslag af den grønlandske religiøsitet.

Karakteristisk i denne forbindelse er, hvad en af de bedste kendere af grønlænderne

på disse områder, provst Knud Balle, (d. 1928), kalder det stærkt *lovæssige* præg, der er over flere grønlænderes kristendomsstilegnelse. Den, der i samtaler eller diskussioner, ved kateketmøder og ved at overvære møderne inden for den grønlandske, kristelige lægmandsbevægelse, *peqatigngniat*, tålmodigt prøver at følge med i grønlændernes religiøse overvejelser og stillingtagen til forskellige problemer, vil f. eks. hyppigt bemærke, hvor vigtig en stilling de 10 bud og disses ordrette form indtager i grønlændernes tankegang. Gang på gang får man et tydeligt indtryk af, at »budet«, ordret og eftertrykkeligt citeret, virker overordentlig stærkt på grønlænderen, ja, at det strengt taget ville være ham kært, om der var mange flere, så man klart og håndfast vidste, hvad man havde at rette sig efter i livets enkelttilfælde. Lovbestemmelserne i almindelighed har også hyppigt spillet en stor rolle under de talrige foreningsdannelser, som menighedslivet medførte efter *peqatigngniat*'s fremkomst siden 1908. De drøftedes både langvarigt og grundigt. I sin artikel i »Greenland III« (1928) gør Knud Balle opmærksom på, at denne grønlændernes stærkt indgroede respekt for enkeltbudene meget sandsynligt må spores helt tilbage til den årtusindlange periode i folkets liv, hvor taburegler af stærkt udspecificeret form var med til at regulere og omgærde grønlænderens tilværelse.

Det gammeltestamentelige, ja næsten jødiske præg, som i flere tilfælde kendetegner grønlændernes kristendomsopfattelse, medfører også tit en meget praktisk og udvortes opfattelse af Guds velsignelse. Man sporede det indtil for få år siden hyppigt blandt de ældre »vakte«, ligesom det også kunne komme til orde i de jævne kateketers prædikener. Det ligger øjensynlig en grønlandsk fanger snublende nær at slutte fra sin omvendelse til det antal sæler, han derefter har fået lykke til at nedlægge. Der kan også ræsonneres den modsatte vej. En fanger udtalte således en gang over for mig den faste overbevisning, at han anså sig for et godt menneske, sådan som Gud havde velsignet hans fangst i det forløbne år.

Den stærkt lovbundne side af grønlænderens religiøse liv mærkes også gennem hans *autoritetstro*, der atter hænger naturligt sammen med grønlænderens nedarvede respekt for traditionen og det overleverede. Nogle udleder oversættelsen af det grønlandske udtryk for kirkegang af et ord, der har med lydighed at gøre. Er dette rigtigt, så dækker ordet i alt fald det lovfaste og det lydighedspræg, der, også på en smuk måde, især i ældre tid kunne være over grønlændernes kirkegang. Vækkelsen efter århundredskiftet gav både kirkegangen og den grønlandske kristendomsstilegnelse i det hele et både friere og mere personligt præg. Den udgjorde dermed et nyt og værdifuldt led i grønlændernes tilegnelse af kristendommen. Men det er selvindlysende, at den allernyeste udvikling, ikke mindst blandt den læsende ungdom ved fortsættelsesskolerne, vil føre en del unge grønlændere ind i et fornyet personligt opgør på disse områder, hvoraf der kan komme højst forskellige resultater.

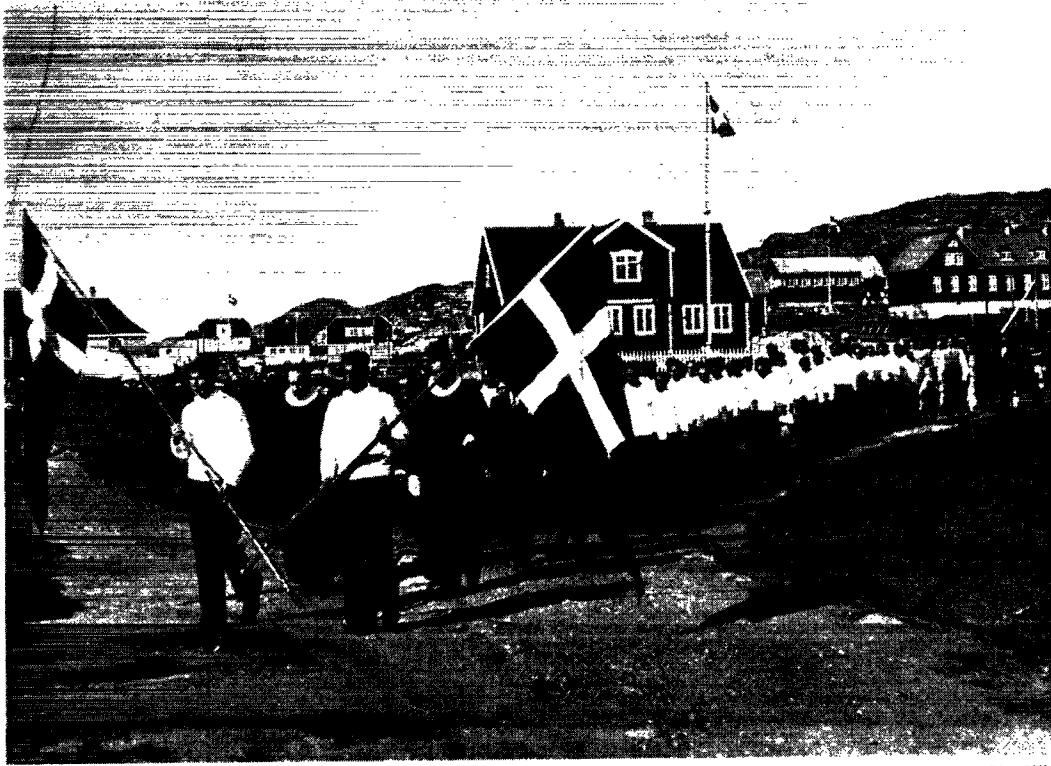

Foto: Chr. Vibe

Den 6. juli 1945 fejrede Godthåbs seminarium 100-års jubilæum. Seminariets lærere og elever er her i sluttet trop på vej til kirken til festgudstjeneste.

En meget vigtig side af grønlænderens tankegang fra ældgammel tid er hans *skæbnetro*, der forlængst har indgået en så nøje forbindelse med visse sider af hans kristendomstilegnelse, at det i vore dage kan være praktisk talt umuligt at sige, hvor det ene holder op, og hvor det andet begynder. Herom erklærer dog nutidens grønlændere hyppigt, at hvis der er »skævheder« i deres kristendomsopfattelse, kan det meget vel også skyldes uklarheder, der stammer fra ældre tiders svigtende kristendomsundervisning, hvor missionærerne ikke altid magtede sproget tilstrækkeligt. Selv om der må gives en vis margin på dette område, synes det dog at være givet, at skæbnetroen, fatalismen, udgør et stykke gammel grønlandsk folkereligion. Den synes meget nøje sammenvokset med grønlænderens oprindelige måde at tage en tit uundgåelig hård tilværelse på. Den er i flere tilfælde grønlænderens styrke og giver ham hjælp til at klare de hårde perioder igennem, og omvendt kan den være roden til et letsindigt laden stå til. I det mest almindelige dagligsprog anvendes med ældgammel selvfølgelighed udtryk som »det, der skal ske, det sker«, eller »hvis vejret bliver godt, ja så bliver det godt« o. lign., ikke som vittigheder, men som et stykke god dagligdags, praktisk livs-

visdom. Grundtanken er til stadighed, at man nu een gang må lære at bøje sig for det uundgåelige og indrette sig derefter.

På kristen grund havde grønlænderne således visse forudsætninger for at tilegne sig, hvad det vil sige at bøje sig under Guds vilje i svære tider. De tilegnede sig bønner »din vilje ske«, tit på en meget smuk og oprigtig måde. Over for døden og ikke mindst over for ulykkestilfælde på havet går deres medfødte evne til at bøje sig stilfærdigt og passivt for det uundgåelige nu om stunder i eet med deres hengivelse i Guds tilskikkelse. Spørger man de pårørende, hvordan står det til med den dødssyge, kan det pludselig lyde: »Ja, skal han dø, så dør han«. Videre lyder det som trøstegrund for de efterladte, når døden er indtruffet: »Ja, det var nu altså hans fastsatte dødsdag, og det må man bøje sig for«. Tanken om den forud fastsatte dødsdag eller slet og ret (med stor vægt) »dagen« spiller især blandt fangerne en stor rolle og er et fast udtryk i mangfoldige af deres beretninger: »Ja, jeg slap altså fra det, det var øjensynlig ikke *dagen*«.

Samtidig er der ingen tvivl om, som det med rette er blevet understreget fra grønlændernes egen side (Storch), at tanken på døden og grønlændernes farlige erhverv gang på gang giver deres tanker et perspektiv, der bidrager til at uddybe deres religiøse liv og deres tro på Guds hjælp i farlige situationer. På dette område ejer mange grønlændere en enkel og oprigtig forsynstro, der skinner tydeligt frem, især gennem mange af fangerens beretninger.

Når grønlænderens religiøse indstilling fra gammel tid er så stærkt bestemt af hans ønske om beskyttelse mod kendte og ukendte farer i den omgivende natur, er der ingen grund til at undre sig, om enkelte rester af den oprindelige brug af amuletter skulle have holdt sig langt ned i tiden. Blot hører man mindre og mindre om disse ting i de mere centrale egne af vestkysten. Omkring århundredskiftet kunne man endnu høre omtalt, at en fanger nu og da medførte et blad af salmebogen i sin kajak som værn mod livsfare. Der kan selvfølgelig nævnes adskilligt andet, som også bekræftes af de indfødte præster, af hvilke flere sidder inde med en grundig viden på disse områder. Men det svage efterslet, der endnu forekommer af den slags i det »civiliserede« Vestgrønland optræder som regel grundigt camoufleret. Eksempelvis kunne man måske nævne den overdrevne betydning, nogle af de unge kolonigrønlændere i lidt nyere tid har tillagt deres højmoderne kristelige foreningsemler, noget der i enkelte tilfælde kunne grænse til det amuletagtige.

Side om side med en mere eller mindre moderne indstilling finder man også fortsat spor af grønlændernes gamle *navnetro*, ifølge hvilken den afdøde optræder (ret bogstaveligt) i den, der opkaldes efter ham. Netop af den grund, og altså ikke udelukkende af almindelige konventionelle hensyn, spiller opkaldelsen stadig en stor rolle blandt grønlænderne.

Endelig må visse sider af grønlandsk religiøsitet og kristendomstilegnelse også ses

Foto: Chr. Vibe

Ved Kangamiut, nord for Sukkertoppen, følges endnu den gamle skik at trykke hinanden i hånden efter altergangen.

ud fra grønlænderens stærke trang til livsudfoldelse og festglæde. I det grønlandske kirkeliv skinner dette måske mest umiddelbart frem i den inderlige glæde, med hvilken grønlænderne i og udenfor gudstjenesterne synger deres salmer. Ved højtiderne lyder deres salmesang med en kraft og langtonende inderlighed, der kan være helt ekstatiske og bærer stærke spor af gammel grønlandsk sangmåde. Salmesangen giver utvivlsomt er kærkommen udløsning for den udpræget følelsesbetonede side af grønlændernes væsen. Historisk kan i særlig grad de herrnhutiske missionærer siges at have appelleret til netop denne side hos grønlænderne. Det gav sig værdifulde udtryk, ikke mindst gennem den inderlighed, der endnu kendetegner de mest yndede af de herrnhutiske salmer (spindler) i den grønlandske salmebog. På den anden side udøvede brødre-menigheden en indflydelse, der undertiden kunne give sig mærkeligt forskruede udslag mellem grønlænderne. Endnu kan man i de kredse i Sydgrønland, der (til 1900) har været særligt isoleret henlagt under brødre-menigheden, træffe grønlændere, der i deres religiøse udtryksformer kan være trykkende sentimentale.

Det er i denne forbindelse et spørgsmål, der også i fremtiden kan blive af aktuel

interesse, hvor stærkt og overdrevent ensidigt man fra nuværende eller senere tilkommende kirkesamfund skal appellere til det rent følelsesmæssige hos grønlænderne. Som grønlændernes trang til livsudfoldelse kan give sig ejendommelige og undertiden ret voldsomme udslag, sådan ligger de også i religiøs henseende inde med stærke reserver, netop på det følelsesbetonede område. Under altfor ensidig påvirkning og i særlige situationer vil dette kunne give uberegnelige virkninger. Omvendt dækker denne side af grønlændernes karakter over noget af det bedste og rigeste i deres sind og kan blive en værdifuld del af deres fortsatte religiøse udvikling. –

Mange af de ovennævnte blandingsfænomener kan selvfølgelig også iagttages andre steder end i Grønland. Blandt de norske og svenske samer faldt overgangstiden mellem gammel tro og kristendommens gradvise tilegnelse i stort set samme tidsrum som hos grønlænderne og udviser et broget billede. En af nutidens bedste kendere af samisk sprog og tankesæt, dr. Harald Grundström i Uppsala, giver en skildring af samernes navnetro, der delvis ligner den grønlandske. Han omtaler bl. a. en vis tilbøjelighed, der i sin tid gjorde sig gældende hos nogle af samerne, til at skifte navn som ekstra nødhjælp, hvis lykken gik dem for stærkt imod. – Grønlændernes mærkelige blanding af det lovbundne og det undertiden voldsomt følelsesbetonede kunne især synes at have lighedspunkter blandt de samer, der fra forrige århundrede blev påvirket af den læstadianske vækkelse. – Angående samernes kirkegang har biskop Berggrav personlig fortalt mig, at han efter beskrivelser af den grønlandske kirkegang fandt stærke lighedspunkter med de samiske. Når man, som han udtrykte det, lærer »at afsi lydene« fra den uro, der undertiden kan opstå om de mange tilstedeværende børn eller på anden måde, bliver der et værdifuldt helhedsindtryk tilbage, idet man gribes af den andagt og inderlighed, der præger en sådan gudstjeneste.